

**Звіт дослідження:
Прогалини та потреби
в національному законодавстві
та місцевій політиці в Україні**

Звіт дослідження: Прогалини та потреби в національному законодавстві та місцевій політиці в Україні. -К:-2014.-36 с.

Автори дослідження: Наталія Лук'янова, Юлія Галустян

За фінансової підтримки програми МАТРА Посольства Королівства Нідерландів в Україні.

® МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я»

Київ 2014

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Методологія	6
3. Змістовна частина	7
3.1 Законодавча та нормативно-правова база з питань, що стосуються молоді	7
3.2 Маркери дослідження	8
3.2.1 Вік молоді	8
3.2.2 Інфраструктура та соціальні послуги	11
3.2.3 Участь молоді у прийнятті рішень	12
3.2.4 Зайнятість молоді	16
3.2.5 Житло	20
4. Висновки	22
5. Рекомендації	23
Додатки	25

1. Вступ

На сучасному етапі стан розробки питань державної політики щодо дітей та молоді в новітній Україні не відповідає реальному стану справ, соціально-економічним потребам і очікуванням молоді, а також вимогам сучасної практики в процесі соціалізації та розвитку молодого покоління.

Переважно відсутні цілісні комплексні дослідження з таких проблем: а) концептуальних змін щодо формування державної молодіжної політики в умовах глобалізації та Інтернет-ресурсів; б) формування соціальних орієнтацій та ідеалів молоді в умовах радикальних змін духовних і моральних цінностей, політичних систем, моделей соціальної політики та соціальних відносин; в) використання інноваційних форм, методів і технологій у соціальній роботі, наданні соціальних послуг та соціальному захисті дітей та молоді відповідно до реальних проблем життя, соціалізації, соціального становлення молодих громадян; г) стимулювання молодих осіб, дитячих та молодіжних громадських організацій і об'єднань до участі в практичному вирішенні проблем молодого покоління та реалізації державної молодіжної політики взагалі; д) доказової бази та аналізу найкращих практик і досвіду втілення молодіжних програм та проєктів на місцях.

В Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» визначено такі функції державної молодіжної політики: 1) створення необхідних стартових умов для соціалізації молоді; 2) реалізація проблем, запитів, інтересів молоді не за рахунок інших соціальних груп суспільства, координація зусиль усіх державних органів, партій, організацій, об'єднань, рухів, соціальних інститутів суспільства з метою забезпечення умов для розвитку і самореалізації молоді; 3) соціальний захист груп молоді, які неспроможні самостійно розв'язувати свої проблеми чи полегшити своє життя.

Загалом державна молодіжна політика у більшості країн спрямована на створення необхідних і найбільш сприятливих умов для реалізації потенційних можливостей молоді у навчанні, праці, громадській діяльності (розвиток основних політичних, економічних, правових і соціальних гарантій для реалізації молоддю своїх прав і свобод); надання молоді певних соціальних гарантій на здобуття освіти, професії, розвитку самостійності, активності та підприємництва (розвиток молодіжних ініціатив, молодіжного руху, широке залучення молоді до участі у громадсько-політичному житті).

Ці поняття та тенденції часто відображаються в Щорічних Доповідях Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні, які готуються групами науковців за підтримки та координації Міністерства молоді та спорту України.

Місцеві та регіональні молодіжні програми в Україні формуються та приймаються, орієнтуючись, головним чином, на національні стратегії та програми, і майже не залучають молодих лідерів і представників молодіжних організацій до їх всебічного обговорення та внесення змін. Багато національних та місцевих програм мають декларативний характер і дуже часто мінімальне фінансування.

«Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівні» (2003 рік) була представлена в Україні ще в 2006 році, але й досі не ратифікована в парламенті. Цей документ визначає три основні принципи участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики: 1) участь молоді – це частина загальної політики залучення громадян; 2) місцева та регіональна політика повинні мати молодіжний вимір; 3) різні форми участі молоді стосуються всіх молодих людей без винятку.

Представлений звіт передбачає внесення ясності у визначення проблем, що виникають під час участі молоді у прийнятті та реалізації національної та місцевої молодіжної політики та програм, порівняти кращий міжнародний та місцевий досвід участі молоді у формуванні законодавства та політики, проаналізувати прогалини існуючого законодавства та нормативно-правової бази стосовно молоді, визначити реальні можливості молоді в прийнятті рішень та участі в обговоренні законодавства і політики на національному та місцевому рівнях.

Важливим підходом у здійсненні цього дослідження є підхід та принцип етапності проведення і збору даних на національному та регіональному рівнях за визначеними маркерами (benchmarks англ.), а також його широке обговорення з експертами та представниками молоді.

Перший етап дослідження це аналіз наявної літератури, національного та міжнародного законодавства, різних політичних напрямів, наукових досліджень з визначеної тематики. *Другий етап дослідження* полягав у безпосередньому зборі інформації: було проведено глибокі інтерв'ю з експертами у галузі молодіжної політики та соціологічне опитування молодих людей. *Третій етап* передбачав проведення двох семінарів на місцевому рівні (Чернігівська та Луганська області) з представниками зацікавлених сторін для подальшого вивчення проблеми.

2. Методологія

Мета дослідження: проаналізувати існуюче нормативно-правове законодавство стосовно молоді, а також реальні можливості молоді в прийнятті рішень, обговоренні молодіжної політики та законодавства на національному та місцевих рівнях.

Завдання дослідження:

- ❑ аналіз існуючих перешкод у втіленні законодавства про молодь, а також прогалин, які існують між національним законодавством та місцевою політикою;
- ❑ аналіз розподілу функцій та ефективна координація дій між державними органами та організаціями громадянського суспільства щодо залучення та обговорення з молоддю важливих питань молодіжної політики на національному і місцевому рівнях;
- ❑ аналіз основних переваг місцевої молодіжної політики та відображення цього досвіду на національному рівні;
- ❑ відображення принципу широкого залучення молоді до ініціації змін та обговорення молодіжної політики.

Методи дослідження:

1. Кабінетне дослідження

- ❑ аналіз існуючих нормативно-правових законодавчих актів та програм з молодіжної політики національного та регіонального рівнів;
- ❑ аналіз попередніх досліджень з молодіжної тематики;
- ❑ розробка рекомендацій щодо удосконалення існуючого законодавства з питань молоді, місцевих програм та проектів;
- ❑ аналіз місцевих програм щодо їх відповідності потребам молоді та сучасному національному законодавству.

2. Експертні глибинні інтерв'ю з:

- ❑ національними експертами: Міністерство молоді та спорту, Міністерство соціальної політики, Державний центр зайнятості, Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву, громадські організації (загалом – 6 осіб);
- ❑ місцевими експертами: представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ), місцевих неурядових організацій, управління молоді та спорту, молодіжні інституції (загалом – 10 осіб).

Загальна кількість опитаних експертів 16 осіб.

3. Соціологічне опитування молодих людей

Цільовою групою соціологічного опитування виступила молодь віком 15–35 років: було опитано 396 представників молодих людей, із них 120 чоловіків і 276 жінок.

Метод збору первинної інформації – індивідуальне інтерв'ю «віч-на-віч» з респондентом. Вибіркова сукупність: багатоступенева, стратифікована, репрезентативна за регіонами опитування.

Регіони опитування: Луганська та Чернігівська області, м. Київ.

4. Семінари (Луганська та Чернігівська області):

обговорено отримані результати дослідження на рівні областей та внесено зміни у перший варіант звіту. На семінарах були присутні представники державних та неурядових структур, що займаються вирішенням проблем молоді (загалом – 71 особа), які взяли участь у розробці пропозицій та рекомендацій до загального звіту дослідження.

3. Змістовна частина

3.1 Законодавча та нормативно-правова база з питань, що стосуються молоді

З прийняттям незалежності Україна визначила одним із пріоритетів вирішення молодіжних проблем. Зусиллями держави у липні 1992 року було створено Український національний комітет молодіжних і дитячих організацій як об'єднання всеукраїнських громадських молодіжних, дитячих організацій (АР Крим, міст Києва і Севастополя) та обласних комітетів молодіжних організацій. Вже у 1994 році було прийнято Закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»¹, а також затверджено «Декларацію про загальні засади державної молодіжної політики в Україні». Ці документи формують головні засади молодіжної політики в країні та надають можливість надати молоді певні соціальні гарантії та послуги, забезпечити її працевлаштування та зайнятість, підтримати молодіжний рух.

На сьогодні за формування молодіжної політики відповідає Міністерство молоді та спорту України (Мінмолодьспорт)² як головний суб'єкт законодавчої ініціативи, що готує та затверджує зміни до законодавства з питань молоді, а також координує реалізацію молодіжної політики. На місцях за це відповідають структурні підрозділи з питань молоді обласних, районних та місцевих державних адміністрацій.

До основних законів та програм, за які відповідає Мінмолодьспорт у контексті молодіжної політики, відносяться: Закон України (ЗУ) «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993, ЗУ «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 13.12.2001, ЗУ «Про фізичну культуру та спорт», Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 20092015 роки (постанова КМУ 28.01.09 № 41) та інші. Майже всі області, в т.ч. й цільові регіони дослідження (Чернігівська та Луганська області), мають свої специфічні регіональні програми. Такими програмами є обласна програма «Молодь Чернігівщини» на 20112015 роки»; регіональна цільова програма «Молодь Луганщини» на 20112015 роки»; регіональна цільова програма «Патріот Луганщини» на 20112014 роки.

З метою виконання завдань дослідження в межах даного проекту проаналізовано основні документи, що стосуються молоді: Конвенція про права дитини, Сімейний Кодекс України, Житловий Кодекс України, ЗУ «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», ЗУ «Про соціальні послуги», ЗУ «Про волонтерську діяльність», ЗУ «Про зайнятість населення», [Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2012 № 967 «Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 20132017 роки»](#), Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.2001 № 584 «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла»; Державна програма «Доступне житло. 70/30».

Результати кабінетного дослідження щодо аналізу нормативно-законодавчого

---

¹ Закон <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

² Постанова: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/390/2013>

забезпечення формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні слугували підґрунтям для внесення рекомендацій і пропозицій з метою посилення його ефективності.

3.2 Маркери дослідження

Для методу аналізу та порівняння прогалин законодавства з питань, що стосуються молоді, та внесення подальших законодавчих змін було обрано такі маркери дослідження: **1) вік, 2) інфраструктура для молоді, 3) участь молоді у прийнятті рішень, 4) зайнятість молоді, 5) житло.**

3.2.1 Вік молоді

Відомо, що Стратегія розвитку молодіжної політики до 2020 року передбачає зменшення віку молоді з 35 до 28 років. Існує багато аргументів за зменшення віку молоді, які неодноразово висловлювали науковці та соціологи. Межі визначення молодіжного віку, яких дотримуються в Україні, певною мірою шкодять її міжнародному іміджу, адже в ООН, країнах Європейського Союзу, інших розвинутих країнах світу молодими вважають 15–24-річних осіб. В Молдові, наприклад, вік молоді становить 1425 років, в Угорщині 1524 роки, в Австрії 1424 роки. Верхню вікову межу для молоді підіймають ті країни, які не характеризуються високим станом соціально-економічного розвитку: до 35 років молодими залишаються громадяни в Самоа, у В'єтнамі, в Папуа–Новій Гвінеї.

***Довідково.** Молодь - це соціально-демографічна група, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутніх змін. У цей період людина переживає важливий етап сімейної і позасімейної соціалізації, процес становлення особистості, навчання, засвоєння цінностей, норм, зразків поведінки, прийнятих у даному суспільстві. Згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь – громадяни України віком від 14 до 35 років. На сьогодні в Україні кількість громадян віком від 14 до 35 років близько 14,5 млн. осіб. Кількість громадян віком від 14 до 28 років складає близько 9,2 млн. осіб.*

Отже, поняття «молодь» передбачає віковий період переходу від залежності дитинства до самостійного незалежного життя. Саме в цей період, під час інтеграції молоді в «доросле» суспільство вона потребує підтримки держави.

Існують такі категорії молоді:

- молодь, яка навчається (школа, ВНЗ);
- молодь, яка шукає перше робоче місце;
- молодь, яка створила сім'ю (молода сім'я);
- молодь, яка народила дитину;
- молодь, яка займається науковою діяльністю;
- молодь, яка потребує поліпшення житлових умов;
- сільська молодь.

За результатами опитування молодих людей, проведеного в межах даного проекту, виявилось, що переважна більшість молоді (68%) знає юридичне визначення віку молоді. Причому молодь Луганщини краще в цьому обізнана, ніж молодь Чернігівщини (54% порівняно з 38%).

Рис. 1. Знання про юридичний вік молоді, %

Молоді люди в ході опитування висловили свою думку стосовно того, чи треба взагалі змінювати вік молоді. За результатами виявилось, що 17% опитаних повністю поділяють цю думку. Кожен п'ятий респондент на Чернігівщині та кожен десятий опитаний на Луганщині вважають, що вік молоді треба обмежити 28 роками.

Думки опитаних експертів з молодіжної політики національного і регіонального рівнів щодо доцільності зміни віку молоді не були одностайними, однак переважала та частка експертів, які наполягали на обмеженні віку молоді 2830 роками.

Рис. 2. Юридичний вік молоді

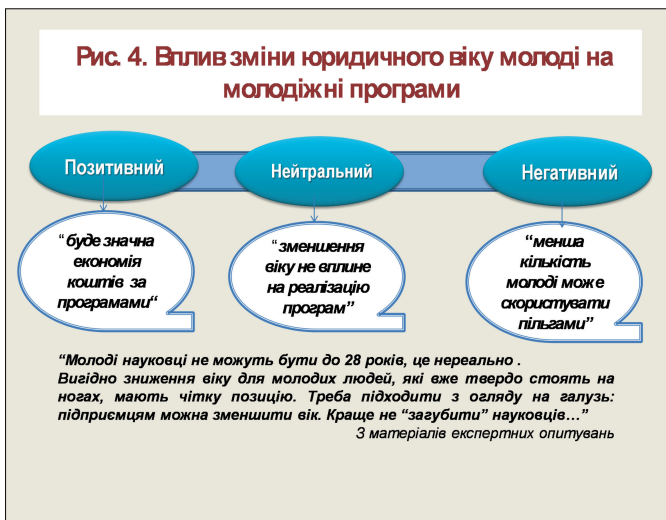
Отже, життя все наполегливіше висуває перед молоддю вимоги щодо більш ранньої соціальної зрілості. Молодь у віці 28 років вже є активним членом суспільства, повністю завершується її соціально-політична адаптація, стабілізується сімейно-побутовий статус.

На сучасному етапі визначення вікових меж молоді обумовлено, окрім іншого, і політичними причинами, адже реалізація державної молодіжної політики потребує значних матеріальних затрат, і чим вищі молодіжні вікові межі, тим більше держава має витратити бюджетних коштів. Звичайно, це не означає закликати економити на молоді, однак з огляду на складний стан сучасної економіки органам влади необхідно більш ефективно витратити кошти, що виділяються на реалізацію державної молодіжної політики. Кожен сьомий молодий респондент поділяє думку про те, що зменшення віку молоді до 28 років матиме позитивний вплив на державу.

Зменшення віку молоді стане позитивним для держави на думку 55% респондентів, адже держава таким чином наблизиться до європейських стандартів. 20% опитаних вважають, що зменшиться кількість працівників, зайнятих у молодіжній сфері, а 25% висловилися на користь скорочення державного фінансування.

Зміна юридичного віку, на думку експертів, матиме відповідний вплив на молодіжні програми. Думки експертів з цього приводу було згруповано таким чином:

Таким чином, існують певні виклики для державних організацій щодо необхідності юридичної зміни вікових меж для молоді в Україні та приведення їх до європейських стандартів. В той же час ці ідеї потребують виваженого підходу та обговорення з усіма зацікавленими сторонами з метою забезпечення можливостей для перерозподілу груп молоді за віком для збереження системи пільг, соціальних гарантій та послуг.

3.2.2 Інфраструктура та соціальні послуги

Доступ молоді до отримання соціальних благ забезпечується суспільством через мережу соціальних інституцій для задоволення потреб кожної молодої людини відповідно до її інтересів та здібностей. Такий доступ є комплексним поняттям, що, з одного боку, передбачає обов'язок держави та суспільства у наданні широкого спектру послуг для молоді, а з іншого – активну позицію молодих людей в їхньому свідомому виборі та використанні пропонованих прав, благ та гарантій. Найважливішими для молоді є доступ до якісної освіти, медичних послуг, робочих місць, інформації, спорту та дозвілля.

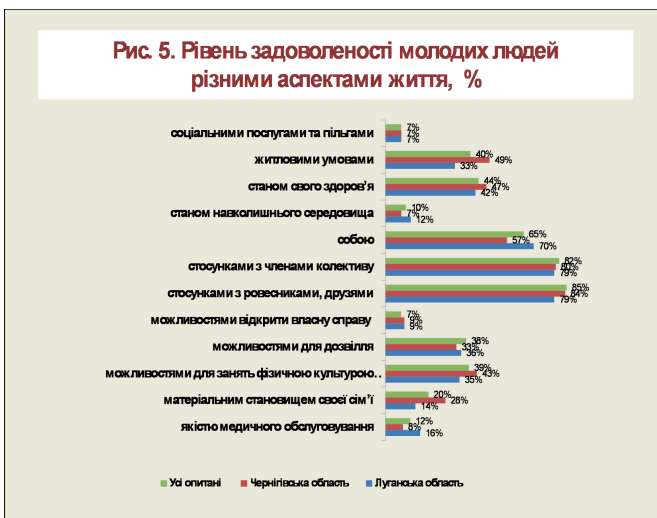
ЗУ «Про соціальні послуги» та ЗУ «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» гарантують надання соціальних послуг, інформації та підтримки тій категорії молоді, яка перебуває у складних життєвих обставинах. Головним закладом з надання таких послуг для молоді на місцевому рівні є ЦСССДМ, функції яких були звужені протягом 2011-2014 років та визначаються Постановою Кабінетів Міністрів України № 573 від 01.08.2013 «Про затвердження загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді». Що стосується освіти молоді, то ця сфера є базою для розвитку кожної особистості, інструментом для отримання молодою людиною професії та кваліфікації для виходу на ринки праці, формування загальнокультурного рівня, передачі національної спадщини. Дозвілля також є одним із важливих чинників для молоді, її відпочинку, самореалізації, оздоровлення, розширення світогляду.

На думку національних та регіональних експертів у галузі молодіжної політики, основними напрямками розробки молодіжних регіональних програм мають бути такі:

- ресоціалізація уразливих груп молоді;
- сільська молодь;
- робота за кордоном;

- стажування;
- молодіжне підприємництво;
- волонтерство («*зарахування до трудового стажу*»);
- зайнятість молоді: баланс ринку освіти та праці;
- державний захист;
- молодіжні громадські ради;
- участь молоді у прийнятті рішень.

Цікавим виявилось з'ясування думки молодих людей щодо задоволеності молодих людей різними аспектами суспільного життя. Найбільший рівень задоволеності, за отриманими результатами опитування, молоді люди відчувають у спілкуванні з колегами, ровесниками та членами колективу. А от щодо отримання соціальних послуг та пільг, то кількість позитивних відповідей як на Луганщині, так і на Чернігівщині виявилася однаково малою – 7%. Більше половини опитаних молодих людей (62%) невдоволені можливостями для проведення вільного часу, занять фізкультурою тощо. Молоді люди під час опитування акцентували увагу на досить високих цінах культурно-дозвільних заходів.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогодні в Україні не існує інтегрованої комунальної структури на рівні громад, яка б забезпечувала надання різних видів послуг, підтримку і допомогу молодим людям, мала висококваліфікованих підготовлених фахівців з молодіжної політики.

3.2.3 Участь молоді у прийнятті рішень

Посилення впливу і прагматизму державної складової молодіжної політики вимагає адекватного посилення її громадської складової. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування повинні систематично здійснювати профілактичні, культурно-просвітницькі, інформаційні та інші заходи за рахунок бюджетних коштів. Це дає змогу певною мірою забезпечити контроль та звітність перед державою і громадськістю щодо ефективності проведених заходів, які спрямовані на розв'язання проблем молоді. Проте безпосередня участь органів влади є малоефективною, оскільки потребує значних людських затрат та

бюджетних коштів. Саме тому слід передбачати конструктивну співпрацю органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з громадськими і благодійними організаціями у розв'язанні проблем молоді. Молодіжні громадські об'єднання є основним соціальним партнером держави у формуванні та здійсненні державної молодіжної політики, а отже – основним суб'єктом громадської складової молодіжної політики.

Чим вище самостійність молодіжного об'єднання, тим більші його можливості у розбудові партнерських відносин з владою і вище його цінність як соціального партнера. Самостійність молодіжних об'єднань визначається наявністю конструктивної діяльності, можливістю приймати рішення на основі власних інтересів, розгалуженої регіональної мережі, здатністю самостійно забезпечувати життєдіяльність організації.

Сьогодні, як і раніше, молодіжні об'єднання не є масовими, проте більшість молодих людей вважають їх існування необхідним, тому що вони є важливою ланкою самореалізації особистості, соціалізації молоді, набуття нею організаційної культури, уміння вести справу. Практика провідних європейських держав свідчить про доцільність сильних і авторитетних молодіжних організацій, які мають власні програми і проекти з розв'язання молодіжних проблем, є провідниками державної молодіжної політики. Головним завданням у цій сфері вбачається налагодження партнерських взаємин для делегування молодіжним організаціям частини завдань держави, які вони здатні розв'язати самостійно.

Включення молоді у процеси прийняття рішень є основною умовою розвитку потенціалу держави. Держава покликана сприяти самоорганізації та самореалізації молоді, розвитку її творчого потенціалу, запровадженню ініціатив у різних сферах діяльності, залученню до процесів реформування українського суспільства та економіки, формуванню її відповідальності за сьогодення та майбутнє.

Нова модель системи управління молодіжною сферою має бути відкритою і демократичною, в якій передбачено забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки на центральному та регіональному рівнях. Соціальне партнерство є обов'язковою умовою ефективного управління та розв'язання нагальних проблем молоді.

Нині у світі реалізується молодіжна політика, що, у першу чергу, сфокусована на вирішення молодіжних суспільних проблем шляхом залучення молодих людей до прийняття спільно з представниками старшого покоління рішень, переважно орієнтованих на упередження проблем молоді, а не на їх вирішення, та таких, що сприяють розвитку громадянської активності молоді. Як підкреслюється в Європейській хартії участі молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівнях, участь у житті суспільства й активна громадянська позиція передбачають наявність прав, засобів, простору і можливостей, а де необхідно – і підтримку участі в процесі ухвалення рішень, впливу на цей процес, а також участі в побудові кращого суспільства у будь-яких формах діяльності.

Створення необхідних умов для діяльності молодіжних організацій віднесено до головних завдань державної молодіжної політики в Україні. Міністерством юстиції України легалізовано 232 молодіжні громадські організації з міжнародним та всеукраїнським статусом та 19 спілок молодіжних громадських організацій. Під час експертних опитувань було з'ясовано думку про існуючий молодіжний рух в Україні:

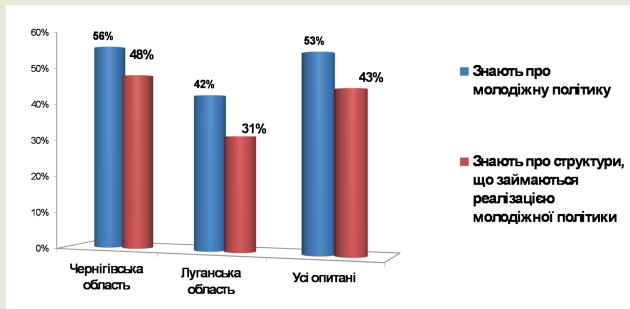
- *«Молодіжний рух майже відсутній або неефективний»*
- *«Молодіжні громадські організації (МГО) мають працювати у тісному контактi з державними структурами («є лише видимість співпраці»), слабкі ініціативи молодіжних організацій»*
- *Найбільш активні МГО беруть участь у щорічних конкурсах проектів (Мінмолодьспорт), наприклад, МГО «Пласт», Студентська республіка, Національна організація скаутів України тощо*

- «Кожна МГО живе своїм життям» (наприклад, скаутські організації отримують фінансування переважно від одного донора). «Мінмолодьспорт залучає МГО до формування молодіжної політики, але якщо проблеми не стосуються грошей та фінансування, то вони дуже пасивні. Активних – 10»
- «На сьогодні існує більше 200 молодіжних організацій, серед яких до 100 – більш-менш активні. Решта більше існують на папері, інші – малочисельні»
З матеріалів експертних опитувань

Подивитися на державну молодіжну політику очима молоді можна завдяки результатам соціологічного опитування «Формування економічної активності молоді України», яке проводилося Українським інститутом соціальних досліджень ім. О.О. Яременка у серпні – вересні 2013 року. За результатами опитування, близько половини респондентів (49%) фактично не відчують реалізації державної молодіжної політики в Україні. Оцінка реалізації державної молодіжної політики більшою мірою негативна (близько 70%).

За результатами проведеного опитування, більшість молодих людей в межах даного проекту (53%) знають про молодіжну політику, а 43% респондентів знають про структури, що займаються реалізацією молодіжної політики. Причому на Чернігівщині обізнаних з молодіжною політикою молодих людей виявилось більше (56%), аніж на Луганщині.

Рис. 6. Кількість молодих людей, які знають про державну молодіжну політику й структури, що її реалізують, %

Однією з основних структурно-організаційних форм, які забезпечують взаємодію молоді, молодіжних громадських організацій з органами державної влади в процесі створення умов соціального становлення та розвитку молоді, є консультативно-дорадчі органи з питань молоді. Важливим моментом функціонування подібних органів є їхня спрямованість на розвиток засобів забезпечення активної участі молоді у моніторингу управлінських рішень, оцінці проблем молодіжного середовища, розробці проектів нормативно-правових актів, участі в прийнятті рішень, які стосуються розв'язання цих проблем.

Майже половина опитаних молодих респондентів знають про громадські організації місцевого рівня, що займаються вирішенням проблем молоді, а 12% молодих людей вказали

на своє членство в молодіжних громадських об'єднаннях (організаціях). Це в декілька разів перевищує загальнонаціональний показник участі молоді у громадському житті (34%).

Молоді люди під час опитування висловили свої думки стосовно основних напрямів, які мають бути пріоритетними для молодіжних громадських організацій. Це дозвілля молоді та спорт (70%), культурна діяльність (52%), інформування та навчання (48%), волонтерство (38%), профілактика соціальних захворювань (27%), політична діяльність (16%).

Гарантії та можливості участі молоді у прийнятті рішень та формуванні політики зазначено у статті 13 ЗУ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді», однак

у реальному житті ця норма повною мірою не забезпечується та не підтримується з боку держави, що не сприяє активізації МГО.

3.2.4 Зайнятість молоді

ЗУ «Про зайнятість населення» (стаття 14) відносить молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу, до *категорії громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню*.

Однак станом на 01 серпня 2013 року в Україні працевлаштовані 20 525 молодих людей і надано близько 45 064 консультацій для молоді. Загалом частка молоді в загальній чисельності безробітних за останні роки зросла з 53,8% у 2009 році до 55,2% у 2012 році. Це означає, що кожна друга особа, яка отримує допомогу по безробіттю, є молодою особою.

Довідково. Загальна кількість безробітного населення в Україні 1657,2 тис. осіб, з них молоді 914,1 тис. (55,2% від загальної чисельності безробітних, 6,5% від кількості молоді, 4,2% від кількості економічно активного населення). Кількість економічно активного населення – 22 млн. осіб.

З метою розвитку вторинної зайнятості молоді в Україні діє рух молодіжних трудових загонів. Станом на 01 серпня 2013 року діяло 1 993 трудові заgonи, в яких взяли участь 45 618 молодих осіб. Законодавчо унормовано, що держава повинна подбати про мотивацію роботодавців з метою забезпечення молодої людини першим робочим місцем. Дані умови визначені статтею 24 ЗУ «Про зайнятість населення» від 05.07.2012.

Якщо час між закінченням навчання та першим робочим місцем затягується, шанси на продуктивність і на включення молодої людини в систему виробничих відносин країни знижуються. Саме тому, на думку експертів з молодіжної політики, дуже важливо, щоб молода людина вже під час навчання починала працювати. Потрібно стимулювати підприємства створювати перші робочі місця для випускників навчальних закладів.

З метою залучення молоді до підприємницької діяльності шляхом підтримки її підприємницьких ініціатив на національному рівні проводиться Всеукраїнський конкурс бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді. У 2012 році до участі долучилися 69 бізнес-планів переможців регіональних турів із 18 регіонів України.

Звичайно, становище молодих жінок та чоловіків на ринку праці багато в чому визначається загальною економічною ситуацією та політикою уряду щодо зайнятості. Експерти національного і регіонального рівнів під час інтерв'ю особливе місце відводили обговоренню питань щодо зайнятості молоді. Узагальнюючи отримані відповіді, можна презентувати основні тенденції, які існують у галузі працевлаштування молодих людей:

- Дублювання функцій молодіжних центрів працевлаштування та державних центрів зайнятості.
- До послуг з працевлаштування звертаються молоді люди, які часто навчаються та мають доступ до Інтернету.
- При ВНЗ існують Служби кар'єрного зростання і центри працевлаштування, що є додатковим ресурсом для працевлаштування молоді.
- Переважає прагнення молоді знайти офісну роботу з високим рівнем оплати праці («З боку молоді – офісні працівники, з боку роботодавців – робітничі професії, яких сьогодні дуже бракує (слюсар, автомеханік, будівник), причому ці робітничі

професії досить гарно оплачуються...»).

- Молоді жінки більш активні на ринку праці, ніж молоді чоловіки. Бажання працювати виникає у студентів майже з I курсу навчання у ВНЗ. Немає прогнозування ринку праці, велика проблема у попиту та пропозиції в цьому сегменті. Існують певні ілюзії щодо кількості юристів, менеджерів тощо.
- *«Держава мотивує роботодавця брати на роботу молодих людей. Але якщо молода людина не хоче добре працювати, не займається підвищенням кваліфікації, у роботодавця немає зацікавленості в молоді... Молодь повинна вже з навчання займатися самовдосконаленням, підвищувати рівень знань».*
- *«На рівні держави необхідно створити відповідний портал про професії, де молоді люди змогли б залишити свої коментарі про ту або іншу спеціальність».*

Таким чином, доцільно було б удосконалити нормативно-правове регулювання зайнятості молодих жінок та чоловіків, організувати заходи, спрямовані на забезпечення працевлаштування молодіжного контингенту на ринку праці, засновані на міжнародно-правових нормах і чинному законодавстві України. Держава повинна розробити і впровадити систему стимулювання тих роботодавців, які створюють робочі місця для випускників або приймають їх на роботу з урахуванням гендерного підходу, надають можливість пройти виробничу практику на підприємстві тощо.

Думки опитаних експертів співпали у висновку про те, що нагальною залишається проблема поширення безробіття серед недавніх випускників навчальних закладів. Причин того, чому молоді жінки й чоловіки не можуть знайти роботу, багато, причому як об'єктивних, так і суб'єктивних. Серед них – невідповідність системи освітніх послуг кадровим потребам роботодавців, дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили, низький рівень пропонованої зарплати, тіньова зайнятість, відсутність конкурентоспроможності молоді на ринку праці через брак виробничого досвіду чи необхідного стажу роботи тощо.

ЗУ «Про зайнятість населення» від 05.07.2012, який набув чинності з 01 січня 2013, розширив можливості для підвищення конкурентоспроможності молоді. Відповідно до статті 29 цього закону студенти останніх курсів професійно-технічних та вищих навчальних закладів мають право на стажування у роботодавців строком до шести місяців. Відтак до їхньої трудової книжки в обов'язковому порядку має бути внесено запис про проходження стажування. Це свідчить про набуття певного досвіду роботи.

В той же час більшість опитаних молодих людей не бачать перспектив знайти роботу одразу після навчання і впевнені в тому, що необхідно витратити багато часу на її пошук. Молодих людей, які таких перспектив взагалі не мають, виявилось 19% від загалу опитаних (24% на Луганщині та 20% на Чернігівщині).

Рис. 9. Оцінка молодими людьми перспективи знайти у районі/місті проживання роботу після завершення навчання, %

Не маючи перспектив працевлаштування, молоді люди часто шукають роботу за кордоном. Трудові мігранти представлені серед молоді не менше, ніж серед інших вікових категорій працездатного віку. За результатами соціологічного опитування молоді, проведеного в межах даного проекту, майже п'ята частина респондентів висловила думку про наміри переїхати жити або працювати за кордон, причому регіональні відмінності не спостерігаються.

Рис. 10. Бажання молодих людей найближчим часом переїхати жити або працювати за кордон, %

Серед основних причин, які спонукають молодих людей до виїзду за межі України, переважають економічні чинники (57% молодих респондентів бажають отримати кращі умови роботи). Решта причин наведені у рис.11.

Рис. 11. Причини, що спонукають до бажання виїхати за межі України, %

Отже, суспільство повинно постійно опікуватися професійною підготовкою, навчанням і профорієнтацією молоді. Треба прогнозувати і планувати цю роботу з урахуванням потреб і попиту на конкретні професії з боку виробництва, бізнесу, управління і держави в цілому. Експертами у галузі молодіжної політики було надано низку пропозицій щодо основних заходів стосовно зайнятості молоді. Це передусім:

- розробка інструментів керування формуванням професійної мотивації молоді і відповідної методичної бази, що адекватні потребам соціально-економічного розвитку;
- розробка і впровадження державної програми підвищення престижу праці і статусу людини праці в українському суспільстві, яка б сприяла поширенню ідеалів творчої самореалізації у сфері праці, відновленню трудових цінностей, зростанню престижності затребуваних економікою, але непопулярних серед молоді професій;
- розвиток ініціативи молоді шляхом створення умов для її соціального і професійного старту, професійного самовизначення, її підтримки у прагненні до самореалізації.

На думку багатьох експертів, проблеми ідеологічного і політичного плану, головним чином, є похідними від економічних перспектив молоді, яка, відповідно до очікувань, бажає мати достатні доходи, можливості для самореалізації, кар'єрного та професійного зростання. Ці орієнтації здебільшого і визначатимуть її економічну поведінку в найближчі роки. У подальшій розбудові української економіки молодь буде брати участь настільки, наскільки це відкриватиме можливості успішного розширення діапазону ціннісних орієнтирів її свідомості і забезпечення її інтересів, передусім економічних. Для створення ефективного та дієвого циклу зайнятості і продуктивності необхідно переглянути політику з питань молодіжної зайнятості для вирішення проблем невідповідності освіти потребам ринку праці, проблем професійної сегрегації, а також для зміцнення професійного навчання і прогнозування потреб ринку праці. Активна політика та програми, що впроваджуються на ринку праці, можуть сприяти первинному та вторинному входженню молоді на ринок праці.

3.2.5 Житло

В Україні станом на 01 січня 2013 року на квартирному обліку перебували 104 769 молодих сімей, з них 28 334 – десяти і більше років. На черзі в Державному фонді сприяння молодіжному житловому будівництву – понад 14 тисяч кандидатів.

У галузі житлового кредитування для молоді існують такі програми:

- Програма пільгового довготермінового кредитування будівництва житла для молодих сімей (надання довготермінових кредитів під 3% молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам без дітей; 0% з однією дитиною; скасовується 25% кредиту при наявності в сім'ї двох дітей; скасовується 50% при наявності трьох та більше дітей).

З 1998 по 2012 роки надано 10 871 кредит на загальну суму близько 1,45 млрд. грн. У 2013 році станом на 01 жовтня 2013 року скористалися програмою 274 сім'ї (на загальну суму 93,1 млн. грн.).

- Державна програма будівництва (придбання) доступного житла на 2010-2017 (здешевлення вартості житла для громадян за рахунок державної субсидії на 30% від нормативної вартості житла)

За результатами 2010-2012 років виділено 326,2 млн. грн. з державного бюджету, а також 20,6 млн. грн. з місцевих бюджетів (2 604 родин, з них молоді сім'ї – 47%). Станом на 01.10.2013 року на суму державної підтримки 57,1 млн. грн. профінансовано 487 договорів.

- Програма здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов (на термін до 15 років, процентна ставка не більше 16%, обов'язковий власний внесок позичальника не перевищує 25% вартості житла. Розмір компенсації за такими кредитами становить 13%).

За результатами 2012 року програмою скористалося 1 233 громадянина. Станом на 01 жовтня 2013 року укладено 1 339 договорів часткової компенсації. Зобов'язання держави щодо виплати компенсації виконуються вчасно й у повному обсязі. За результатами трьох кварталів 2013 року 2127 сімей скористалися різними механізмами державної підтримки, які реалізовує Фонд, для будівництва або придбання доступного житла.

Під час опитування було з'ясовано думку молоді щодо обізнаності про пільгові державні програми. За результатами опитування виявилось, що 44% опитаних не знають взагалі про програму «Пільговий кредит» (24% хотіли би дізнатися про неї). Третина опитаних не знають про програму «Доступне житло» (24% також хотіли би дізнатися про неї).

Рис. 12. Знання молоді про пільгові державні програми, %

Щодо знань про інші програми такі, як «Власні кошти» та «Пільговий державний кредит для здобуття вищої освіти», то кількість молодих людей, які не знають про ці програми, досить велика – більше половини опитаних (56 та 52% відповідей відповідно).

Для багатьох респондентів участь у пільгових державних програмах відкладено на перспективу. Серед основних причин невикористання пільгових державних програм молоді люди назвали такі (рис. 14).

Кожен десятий опитаний у нашому дослідженні не користувався державними соціальними програмами через те, що вважає такі програми доступними лише тим, хто має певні «зв'язки».

Отже абсолютно доречним було ухвалення рішення Комітетом з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Верховної Ради України під час засідання 13.05.2014 рекомендувати прийняття у другому читанні проекту ЗУ «Про особливості державної підтримки забезпечення молоді житлом». Основне завдання цього закону полягатиме у формуванні реального, а не імперативного механізму забезпечення молоді житлом. Цим документом пропонується також встановити основні пріоритети державної підтримки забезпечення молоді житлом:

- створення ефективних фінансово-кредитних механізмів, що забезпечують економічну доступність житла для молоді;
- запровадження механізму участі молоді, суб'єктів господарювання усіх форм власності, органів місцевого самоврядування та держави у фінансуванні будівництва та придбання житла для молоді;
- громадський контроль за дотриманням законодавства суб'єктами правовідносин у сфері державної підтримки забезпечення молоді житлом;
- розвиток системи молодіжних житлових комплексів (житлово-будівельних кооперативів), діяльність яких спрямована на самоорганізацію молоді, спільне вирішення соціальних, житлових і побутових проблем;
- створення необхідних умов для спорудження житла молодими сім'ями в сільській місцевості;
- передбачення різних форм участі молоді в організації будівництва житла;
- забезпечення масового будівництва якісного та недорогого житла, зокрема шляхом розвитку малоповерхового будівництва.

4. Висновки

- Сучасне законодавство стосовно молоді в Україні здебільшого відповідає європейським стандартам, але має декларативний характер та не орієнтується на очікування сучасних молодих людей.
- ЗУ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» потребує оновлення з урахуванням норм сучасної молодіжної політики. Молодіжна політика не визначає норми та критерії, які можуть відповідати сучасному стану та очікуванням молоді, гарантувати її соціально-економічні права, підтримувати активну участь у житті суспільства.
- Молодь здебільшого займає пасивну позицію у процесі формування державної молодіжної політики, причому як на національному, так і на місцевому рівнях.
- Відсутня чітка стратегія та план дій щодо підтримки молодіжних неурядових організацій, молодіжних ініціатив та обмінів, які часто політизовані та не залучаються активно до формування та реалізації молодіжної політики на місцях.
- Відсутність чіткої інфраструктури соціальних послуг, втрата молодіжної інфраструктури на місцях та невідповідність фахівців впливає на пріоритетність питань молодіжної політики у формуванні національного та місцевих бюджетів, реалізацію цільових програм.
- Молодь недостатньо обізнана у своїх правах та доступних послугах, не має можливості брати активну участь у прийнятті рішень, формуванні та реалізації молодіжної політики. Юридично визначений вік молоді «14-35 років» не є всебічно сприйнятим ані молодими людьми, ані експертами з молодіжної політики.

Програми для молоді залишаються формальними та неефективними, передусім ті, що стосуються працевлаштування, доступності житла, дозвілля, надання послуг.

5. Рекомендації

Результати соціологічного опитування молодих людей, а також узагальнюючі думки експертів з молодіжної політики надають підстав надати такі рекомендації щодо посилення ефективності політики стосовно молоді.

На національному рівні:

- вдосконалення існуючого законодавства стосовно молоді, а саме: ЗУ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про громадські об'єднання», «Про молодіжні та дитячі організації», «Про сприяння молодіжному житловому будівництву», «Про вищу освіту»; Кодексу законів про працю, Житлового Кодексу України;
- розробка та прийняття нового Закону про молодь з метою визначення чітких меж віку молоді та забезпечення умов для ранньої соціальної зрілості молодих людей;
- проведення парламентських слухань у Верховній Раді України щодо соціально-економічних проблем молоді та введення посади Омбудсмена з молодіжних питань;
- створення та впровадження розгалуженої мережі регіональних молодіжних та інформаційних центрів з метою надання молоді комплексних послуг, включаючи послуги з працевлаштування, придбання житла, соціальні та юридичні послуги тощо;
- активне залучення молоді та молодіжних громадських організацій до процесу прийняття рішень на всіх рівнях, впливу на політичні та законодавчі ініціативи, введення громадського контролю та громадської експертизи;
- встановлення квот для молодих представників у наукових радах, інших об'єднаннях та інституціях;
- активізація та застосування в сім'ї та школі, у державних і громадських організаціях патріотичного виховання молоді;
- активізація співробітництва органів державної влади і громадських об'єднань молодих підприємців у вирішенні питань розвитку молодіжного підприємництва, а також пропагування ідей підприємництва серед молоді як нагальної потреби сучасності, зумовленої вимогами економічного розвитку;
- активне включення представників громадських об'єднань молодих підприємців до складу дорадчих і консультативних органів та експертних рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади;
- реформування молодіжних центрів працевлаштування з інтеграцією в систему державних центрів зайнятості; впровадження системи працевлаштування молоді шляхом надання дотацій роботодавцям;
- надання пільг забудовникам, які 20% житла надають молоді;

- запровадження моніторингу становища молоді з метою регулярного висвітлення молодіжних соціально-економічних проблем та прийняття відповідних рішень.

На регіональному (місцевому) рівнях:

- зменшення вартості послуг на відвідування молодими людьми закладів культурно-спортивної та просвітницької направленості;
- розробка місцевих програм забезпечення молоді житлом через механізм безкоштовного виділення земельних ділянок;
- популяризація та активізація серед молоді громадської діяльності з метою формування у неї чіткої громадянської позиції;
- запровадження громадського контролю та громадської експертизи на підприємствах, де працює молодь, з метою недопущення порушень прав молодих працівників;
- популяризація робітничих професій, доступність програм перекваліфікації, розробка регіональних програм підвищення престижу праці і статусу людини праці, яка б сприяла поширенню ідеалів творчої самореалізації у сфері праці, відновленню трудових цінностей, зростанню престижності затребуваних економікою, але непопулярних серед молоді професій;
- налагодження чіткої взаємодії усіх служб та структурних підрозділів, що працюють з молоддю на регіональному рівні, з метою забезпечення її успішної соціалізації;
- інформаційне забезпечення молоді щодо доступності соціальних послуг та розширення їх надання;
- мобілізація громад та адвокація соціальних потреб молоді на рівні громад; розвиток компетентності громадської участі молоді у вирішенні проблем територіальної громади; реалізація комплексних заходів, спрямованих на подолання соціальної апатії молоді;
- залучення студентської та учнівської молоді до виконання програм соціально-економічного розвитку регіонів, програм збереження і відтворення довкілля, об'єктів культурної спадщини;
- сприяти діяльності молодіжних громадських організацій в реалізації регіональних соціальних програм і заходів, вирішенні питань передачі приміщень в користування на пільгових умовах молодіжним громадським організаціям, культурно-просвітницьким, спортивним товариствам тощо;
- підтримка ініціатив у розробці МГО та молоддю громад проектів рішень щодо питань, які виникають у молодіжному середовищі.

Додатки

Додаток 1. Гайд для проведення глибинних інтерв'ю з експертами в галузі молодіжної політики у регіонах

ПІБ експерта _____

Місце роботи _____

Контактний телефон _____

Дата проведення інтерв'ю _____

1. Молодіжні центри праці

- Охарактеризуйте стисло роботу структурних підрозділів Вашого Центру:
  - Молодіжна біржа праці (чим займається? чи є проблеми? які?)
  - Молодіжний бізнес-центр
  - Молодіжні трудові загони
  - Філії у навчальних закладах
- Наскільки активно залучається до послуг Центру безробітна молодь?
- Кого більше серед звернень – молодих жінок або молодих чоловіків? Якого віку? Чому саме така ситуація?
- Яким чином проводиться інформаційно-освітня кампанія серед молоді щодо висвітлення діяльності Центру й залучення молоді до Центру?
- Які настрої та орієнтири щодо працевлаштування переважають сьогодні серед молоді?
- Які професії на сьогоднішній день найбільш затребувані серед молоді?
- Чи згодні Ви з юридичним визначенням віку молоді в Україні? Прокоментуйте, будь ласка.
- Які Ваші пропозиції щодо можливої законодавчої зміни віку молоді? Обґрунтуйте свою думку.
- Які наслідки (позитивні або негативні) можуть бути у зв'язку зі зміною вікової межі молоді саме для Молодіжних Центрів праці?
- Як може вплинути зменшення віку молоді на реалізацію молодіжних програм (заходів)?
- Чи можна назвати молодіжне законодавство в Україні дієвим? Наведіть найбільш позитивні приклади, закони, документи.
- Чи потребує законодавство щодо молоді вдосконалення? В чому саме?
- Які Ваші пропозиції щодо змін до законодавства стосовно молоді? Що треба змінити на регіональному рівні? Які місцеві програми реалізації державної молодіжної політики необхідно розробити і прийняти?
- Що Ваш Центр може ініціювати або зробити для покращання законодавства щодо молоді?

2. Центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді

- Назвіть основні молодіжні програми, які реалізуються у Вашому ЦСССДМ?
- Яким чином Ви залучаєте до співпраці молодь?
- Чи співпрацюєте Ви з МГО? В чому полягає ця співпраця?
- Чи згодні Ви з юридичним визначенням віку молоді в Україні? Прокоментуйте, будь ласка.
- Які Ваші пропозиції щодо можливої законодавчої зміни віку молоді? Обґрунтуйте свою думку.
- Які наслідки (позитивні або негативні) можуть бути у зв'язку зі зміною вікової межі молоді саме для ЦСССДМ?

- Як може вплинути зменшення віку молоді на реалізацію молодіжних програм (заходів)?
- Чи можна назвати молодіжне законодавство в Україні дієвим? Наведіть найбільш позитивні приклади, закони, документи.
- Які існують проблеми на регіональному та виконавчому рівнях, пов'язані саме з реалізацією молодіжної політики?
- Чи потребує законодавство щодо молоді вдосконалення? В чому саме?
- Які Ваші пропозиції щодо змін до законодавства стосовно молоді? Що треба змінити на регіональному рівні? Які місцеві програми реалізації державної молодіжної політики необхідно розробити і прийняти?
- Що Ваш ЦСССДМ може ініціювати або зробити для покращання законодавства щодо молоді?

3. Управління сім'ї, молоді та спорту

- Чи можна назвати молодіжне законодавство в Україні дієвим? Наведіть найбільш позитивні приклади, закони, документи.
- Які програми щодо молоді Ви використовуєте? Яких категорій молодих людей вони переважно стосуються?
- Яким чином Ви залучаєте до співпраці молодь? Як співпрацюєте з МГО?
- Чи згодні Ви з юридичним визначенням віку молоді в Україні? Прокоментуйте, будь ласка.
- Які Ваші пропозиції щодо можливої законодавчої зміни віку молоді? Обґрунтуйте свою думку.
- Які наслідки (позитивні або негативні) можуть бути у зв'язку зі зміною вікової межі саме для молоді?
- Як може вплинути зменшення віку молоді на реалізацію молодіжних програм (заходів)?
- Чи потребує законодавство щодо молоді вдосконалення? В чому саме?
- Чи можна погодитися з тезою про те, що у молодіжному законодавстві є певні прогалини? Якщо так, то де саме?
- Ваші пропозиції щодо змін до законодавства стосовно молоді? Що треба змінити на регіональному рівні? Які місцеві програми реалізації державної молодіжної політики необхідно розробити і прийняти?
- Що може ініціювати Ваше управління (департамент) задля покращання законодавства щодо молоді?

4. Молодіжні громадські організації

- Які основні напрями роботи Вашої організації?
- Яким чином Ви залучаєтеся до формування та реалізації державної молодіжної політики?
- Як часто Вас запрошують до обговорення проектів законодавчих нормативних документів стосовно молоді?
- Яким чином Ви б охарактеризували взаємовідносини з державними структурами? Чи є проблеми і які саме?
- Чи можна сказати, що в Україні сформовано молодіжний рух? Як це проявляється у Вашому регіоні?
- Чи згодні Ви з юридичним визначенням віку молоді в Україні? Прокоментуйте, будь ласка.
- Які Ваші пропозиції щодо можливої законодавчої зміни віку молоді? Обґрунтуйте свою

думку.

- Які наслідки (позитивні або негативні) можуть бути у зв'язку зі зміною вікової межі молоді? Наведіть приклади зі сфери роботи з молоддю.
- Як може вплинути зменшення віку молоді на реалізацію молодіжних програм (заходів)?
- Як Ви думаєте, чи буде підтримана на державному рівні пропозиція щодо зменшення віку молоді? З боку кого (людей, організацій) можна очікувати більшість голосів на підтримку? Кому це вигідно? Кому не вигідно? Чому?
- Чи можна назвати молодіжне законодавство в Україні дієвим? Наведіть найбільш позитивні приклади, закони, документи.
- Чи потребує законодавство щодо молоді вдосконалення? В чому саме?
- Ваші пропозиції щодо внесення змін у законодавство стосовно молоді? Щоб Ви запропонували у першу чергу? Чому?
- Що треба змінити на регіональному рівні? Які місцеві програми реалізації державної молодіжної політики необхідно розробити і прийняти?
- Як Ваша організація може ініціювати внесення змін до законодавства щодо молоді з метою його покращання?

Додаток 3. Гайд для проведення глибинних інтерв'ю з національними експертами у галузі молодіжної політики

ПІБ експерта _____

Місце роботи _____

Контактний телефон _____

Дата проведення інтерв'ю _____

Блок 1. Загальні запитання

Молодіжна політика

- Чи можна сказати, що в Україні сформована сучасна державна молодіжна політика?
- Які чинники впливають на процес її формування та реалізації?
- В чому, на Ваш погляд, основні відмінності української молодіжної політики від молодіжної політики інших держав?
- Який процес формування політики та законодавчих ініціатив щодо молоді у вашому відомстві (сфері, організації)?
- Чи достатньо сьогодні законодавчих ініціатив, які б відповідали очікуванням молодих громадян?
- Чи знаєте Ви про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року? Як Ви її оцінюєте?
- Чи можна сказати, що молодіжна політика в Україні орієнтована на захист уразливих груп молоді? Якщо ТАК, то яких саме? Якщо НІ, то що треба робити в цьому напрямі?
- Чи можете Ви назвати приклади ефективних молодіжних програм або заходів? Назвіть ці програми (національні, регіональні)?
- Наскільки, на Ваш погляд, сама молодь залучається до процесу формування державної молодіжної політики? Наведіть приклади.
- Чи існує, на Вашу думку, молодіжний рух в Україні? Як Ви оцінюєте діяльність молодіжних громадських організацій щодо їх впливу на формування та реалізацію молодіжної політики? Наведіть приклади.
- Як ви інформуєте молодь про нові програми, закони та ініціативи, які її стосуються (субсидії, соціальні послуги, можливості отримати житло, кредити, гранти тощо)? Як Ви вважаєте, яка частка молоді знає про такі можливості та використовує їх?

Блок 2. Галузеві запитання

Міністерство молоді та спорту

- Які на сьогодні пріоритети у формуванні молодіжної політики?
- Чи залучаються молоді лідери або МГО до обговорення законопроектів, до участі у громадських радах, робочих групах, які діють при міністерстві?
- Якою Ви бачите роль міністерства у здійсненні молодіжної політики на національному та регіональному рівнях?

Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва

- Чи можна говорити про молодіжне підприємництво як сформований напрям діяльності? Що в ньому недосконале?
- Як багато молодих людей залучаються до підприємництва? Які чинники впливають на цей процес?
- Які програми молодіжного підприємництва найбільш актуальні для молоді? Чому?
- Яким Ви бачите подальший розвиток молодіжного підприємництва?

Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву

- Яка статистика використання молодими людьми програма кредитування житла за останні роки? Збільшується чи зменшується їх кількість? Чому?
- Які перспективи використання молодими людьми кредитів на житло?
- Який переважно вік молодих людей, які вже скористалися програмами молодіжного кредитування?

Міністерство соціальної політики

- Які структурні підрозділи Вашого міністерства займаються питаннями молоді?
- Яким чином Ваше міністерство залучено до формування та реалізації державної молодіжної політики?
- Які цільові молодіжні програми існують у Вашому міністерстві?
- Який взаємозв'язок з молодіжними МГО? В чому полягає співпраця з ними?

ВМГО «Пласт», Інваспорт

- Які основні напрями роботи Вашої організації?
- Яким чином Ви залучаєтеся до формування та реалізації державної молодіжної політики?
- Яким чином Ви б охарактеризували взаємовідносини з державними структурами? Чи є проблеми і які саме?

Блок 3. Вік молоді

- Чи згодні Ви з юридичним визначенням віку молоді в Україні? Прокоментуйте, будь ласка.
- Які Ваші пропозиції щодо можливої законодавчої зміни віку молоді? Обґрунтуйте свою думку.
- Які позитивні або негативні наслідки можуть бути у зв'язку зі зміною вікової межі для молоді? Наведіть приклади, характерні для вашого відомства, сфери роботи, організації.
- Як може вплинути зменшення віку молоді на реалізацію молодіжних програм (заходів)?
- Як Ви думаєте, чи буде підтримана на державному рівні пропозиція щодо зменшення віку молоді? З боку кого (людей, організацій) можна очікувати більшість голосів на

підтримку? Кому це вигідно? Кому не вигідно? Чому?

Блок 4. Пропозиції щодо вдосконалення законодавства

- Чи можна назвати молодіжне законодавство в Україні дієвим? Наведіть позитивні приклади, закони, документи.
- Чи потребує законодавство щодо молоді вдосконалення? В чому саме?
- Ваші пропозиції щодо внесення змін до законодавства стосовно молоді?
- Що треба змінити на регіональному рівні? Які місцеві програми реалізації державної молодіжної політики необхідно розробити і прийняти?
- Що Ваше відомство (організація) може ініціювати або зробити для покращання законодавства щодо молоді?
- Які б питання Ви хотіли додати до обговорення молодіжної політики в Україні?

Додаток 4. Соціологічна анкета «Ваша думка»

Область, місто _____

Анкета № _____

З метою покращання законодавства щодо молоді Громадська організація «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» проводить соціологічне опитування молодих людей. Звертаємося до Вас з проханням відповісти на запитання цієї анкети. Уважно прочитайте кожне з них та всі варіанти запропонованих відповідей. Оберіть той варіант, або декілька варіантів відповідей, які підходять Вам найбільше. Якщо жоден із варіантів Вам не підходить, дайте, будь ласка, свій варіант відповіді, зафіксувавши його у спеціально відведеному для цього місці.

Для опитування Вас обрали випадково. Ми не фіксуватимемо Вашу адресу, ім'я та прізвище. Ваші відповіді не підлягають розголошенню. Результати опитування використовуватимуться виключно в узагальненій формі. Будь ласка, відповідайте на всі запитання якомога точніше.

Заздалегідь вдячні Вам за згоду взяти участь у цьому опитуванні!

1. Ваша стать?

1. Чоловіча
2. Жіноча

2. Ваш вік?

1. 15-19 років
2. 20-24 роки
3. 25-29 років
4. 30-35 років

3. Чим Ви зараз займаєтесь?

1. Ви закінчили навчання у ВНЗ I–II або ВНЗ III–IV рівнів акредитації
2. У Вас денна форма навчання (ВНЗ/школа/технікум/коледж)
3. Ви навчаєтесь за денною формою навчання, а також працюєте за сумісництвом
4. У Вас заочна форма навчання, але Ви не працюєте
5. Ви працюєте, а також навчаєтесь (заочна, вечірня, дистанційна форма)
6. Ви тільки працюєте
7. Ви не працюєте та зареєстровані як безробітний (-а) (перебуваєте на обліку в центрі зайнятості)

8. Ви не працюєте, але не зареєстровані як безробітний(-а) (не перебуваєте на обліку в центрі зайнятості)
9. Ви домогосподарка (доглядаєте за дітьми або іншими членами родини)
10. Ви не працюєте за станом здоров'я або через інвалідність
11. Інше (що саме, вкажіть?) _____

4. Рівень Вашої освіти?

1. Початкова загальна середня освіта
2. Базова загальна середня освіта
3. Повна загальна середня освіта
4. Професійно-технічна освіта (на основі базової або повної загальної середньої освіти)
5. Базова та неповна вища освіта (технікум, ВНЗ I–II та ВНЗ III–IV рівнів акредитації (бакалавр)
6. Повна вища освіта (ВНЗ III–IV рівнів акредитації (спеціаліст або магістр)
7. Вчений ступінь (кандидат, доктор наук)

5. Ваш сімейний стан:

1. неодружений/незаміжня
2. одружений/заміжня
3. вдівець/вдова
4. перебуваю у незареєстрованому шлюбі
5. розлучений/а (розлучення оформлене офіційно)
6. ми розійшлися, але розлучення не оформили

6. Чи є у Вас діти до 17 років?

1. Так, _____ дітей
2. Ні

7. Чи знаєте Ви, що в Україні реалізується державна молодіжна політика?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

8. Чи знаєте Ви, які державні структури відповідають за реалізацію молодіжної політики в Україні?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

9. Чи знаєте Ви юридичне визначення віку молоді в Україні?

1. Так
2. Ні

10. Молода людина в Україні – це людина віком: (оберіть один варіант відповіді)

1. 1425 років
2. 1428 років
3. 1430 років
4. 1435 років
5. Важко відповісти

11. Чи відомо Вам, що офіційно в Україні молодими людьми вважаються люди до 35 років?

1. Так, я це знаю
2. Ні, перший раз чую
3. В мене була інша думка

12. Як Ви думаєте, чи треба юридично змінити вік молоді?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

13. Чи погоджуєтесь Ви з думкою про те, щоб вік молоді було обмежено 28 роками?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

14. Наведіть три аргументи на користь того, щоб вік молоді було обмежено 28 роками?

1. _____
2. _____
3. _____

15. Чи буде, на вашу думку, мати позитивний вплив для держави зменшення віку молоді до 28 років?

1. Так
2. Ні ----- Перехід до запитання № 17
3. Важко відповісти ----- Перехід до запитання № 17

16. Якщо так, то який саме?

1. Скорочення державного фінансування
2. Зменшення кількості працівників, зайнятих у молодіжній сфері
3. Держава наблизиться за віком молоді до європейських стандартів
4. Інше (що саме?) _____

17. Як Ви оцінюєте діяльність органів місцевої влади у вирішенні проблем молоді у Вашому регіоні?

1. Позитивно
2. Скоріше позитивно
3. Наскільки позитивно, настільки й негативно
4. Скоріше негативно
5. Негативно

18. Як Ви оцінюєте перспективи знайти роботу після завершення навчання для молодих людей Вашого району/міста ?

1. Перспективи дуже хороші, вакансій багато
2. Перспектив практично немає, потрібно витратити багато часу на пошук роботи
3. Перспектив взагалі немає
4. Перспективи є, але треба мати знайомих та гроші

19. Чи знаєте Ви про такі пільгові державні програми для молоді?

	Так, знаю	Ні, не знаю	Хотів(-ла) б дізнатися
1. Програма «Пільговий кредит»	1	2	3
2. Програма «Доступне житло»	1	2	3
3. Програма «Власні кошти»	1	2	3
4. Пільговий державний кредит для здобуття вищої освіти	1	2	3
5. Програма молодіжного обміну «Молодь в дії»	1	2	3

20. Чи користувалися Ви цими пільговими державними програмами?

1. Так (вказіть, якими саме)
2. Ні

21. Чому Ви не користувались пільговими державними програмами?

1. Я не відповідаю офіційним умовам відбору
2. Не було/немає такої необхідності
3. Вважаю, що доступ до цього мають лише ті, в кого є необхідні «зв'язки»
4. Боюсь, що ошукають
5. Великий відсоток кредиту
6. Не маю стабільного заробітку
7. Не вірю в державні програми
8. Недоступно, не вигідно для молоді
9. Інше (що саме?) _____

22. Чи знаєте Ви молодіжні громадські організації, які працюють у Вашому місті/ області?

1. Так, знаю
2. Ні, не знаю

23. Чи є Ви членом будь-якої молодіжної громадської організації?

1. Так
2. Ні

24. Як Ви думаєте, чим повинні займатися молодіжні громадські організації у Вашому місті?

1. інформування та навчання
2. профілактика соціальних хвороб
3. волонтерство
4. політична діяльність
5. дозволяє молоді та спорт
6. культурна діяльність
7. інше (вказіть) _____

25. Чи задоволені Ви: (дайте відповідь за кожним рядком):

	Так	Ні	Важко відповісти
1. Якістю медичного обслуговування	1	2	3
2. Матеріальним становищем своєї сім'ї	1	2	3
3. можливостями для занять фізичною культурою та спортом	1	2	3
4. можливостями для проведення дозвілля	1	2	3
5. можливостями відкрити власну справу	1	2	3
6. стосунками з ровесниками, друзями	1	2	3
7. стосунками з членами колективу, в якому ви навчаєтесь або працюєте	1	2	3
8. собою	1	2	3
9. станом навколишнього середовища	1	2	3
10. станом свого здоров'я	1	2	3
11. житловими умовами	1	2	3
12. соціальними послугами та пільгами	1	2	3

26. Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім'ї в Україні прийняти за деякий середній показник, то як Ви, порівняно з ним, оцінюєте матеріальне становище Вашої сім'ї?

1. Дуже низьке
2. Низьке
3. Нижче середнього
4. Середнє
5. Вище середнього
6. Високе

27. Чи плануєте Ви найближчим часом переїхати жити або працювати за кордон?

1. Так
2. Ні ----- Перехід до запитання № 29
3. Важко відповісти ----- Перехід до запитання № 29

28. Чому Ви хотіли би виїхати за межі України? Назвіть, будь ласка, основні причини?

1. З метою отримання кращих умов для роботи
2. У зв'язку з навчанням
3. Переїзд до родичів
5. Там кращі житлові та побутові умови
6. Там, де я живу, шкідливі умови для здоров'я
7. Хочу мати більш цікаве культурне життя
8. Тут немає для мене хорошої роботи
9. Робота оплачується недостатньо для самостійного життя

10. Одруження

11. Інша причина (вказіть?) _____

29. Що би Ви запропонували додати до:

1. національного законодавства з питань молоді
2. регіональних програм з питань молоді

Дякуємо за участь в опитуванні!

